

Jan Renkema blijft zich verwonderen over de taal
‘Ik wilde al vroeg weten waar woorden vandaan kwamen’

*Passages uit een interview met Jan Renkema door Ed van Eeden
De Uitgever, nummer 1, 2003*

Fascinatie

Al in zijn ouderlijk huis raakte Jan Renkema overtuigd van het belang van boeken. ‘Die fascinatie breidde zich bij mij uit naar het fenomeen taal. Ik wilde al vroeg weten waar woorden vandaan kwamen. Daarom ben ik ook Nederlands gaan studeren, om verder te vorsen hoe het zit met die prachtige etymologieën. Om te kunnen zien dat een woord als “geluk” ermee samenhangt dat iets “gelukt” is. En natuurlijk omdat ik diep ontroerd raakte door een gedicht als “Het lied der dwaze bijen” van Martinus Nijhoff: dat een constellatie van woorden zoiets teweeg kan brengen! Die blijvende verwondering geldt het hele verschijnsel dat woorden een betekenis kunnen oproepen in je hoofd. Niet alleen in de literatuur, maar in allerlei onderdelen van onze cultuur, ook in het verkeer tussen de overheid en de burgers, of een docent en een leerling.

Je moet iets “informare”, oftewel in vorm brengen, zodanig dat het bij de ander terecht komt. Als de beide partijen daarbij genoeg gemeenschappelijk hebben, kan dat ook zonder taal: dan word je gegrepen door dezelfde mooie wilg aan de slootkant, hetzelfde ideaal in de politiek, hetzelfde parket in de kamer. Pas als je onderling een goede dialoog gaande houdt, kun je ook praten over abstracte dingen, die niet voorhanden zijn. Dan besef je hoe wonderlijk het eigenlijk is dat zulke communicatie goed gaat.’

De *Schrijfwijzer* kent inmiddels zijn vierde druk (de rode versie) en een totale verkoop van ruim 400.000 exemplaren. Met name vanwege dat boek en zijn Leidraad bij het *Groene Boekje* wordt Renkema door velen gezien en benaderd als toetssteen op het gebied van spelling, grammatica en allerhande taalproblemen. Die rol heeft hij nooit gezocht, zo verzekert hij.

‘De *Schrijfwijzer* kwam in 1979 op een goed moment en heeft zich sindsdien steeds vernieuwd, waardoor het boek door grote groepen mensen wordt gebruikt. Maar ik ben zelf helemaal niet zo normatief. Als de discussie over taal blijft steken in meningsverschillen over “hun hebben” en de tussen-n, vind ik dat jammer. Dat heeft niets te maken met ontzag voor de taal. Het gaat er in eerste instantie niet om of de punten en komma’s in een brief goed staan, maar of iemand de woorden een beetje acceptabel in het gelid kan zetten. Zoals spelling in principe ook de taal maar moet volgen, want schrijven is niets anders dan een zo handig, leesbaar en leerbaar mogelijke manier om taal op papier te zetten. Wie te veel aan de vorm vasthoudt, werkt niet meer met waarden, maar met etiketten. Dat is ook het geval met die stuitend infantiele discussie die momenteel gevoerd wordt over normen en waarden: dan hoor je zeggen dat het iets met normbesef te maken heeft als kinderen “u” moeten zeggen tegen hun leraren en met hun armen over elkaar in de klas moeten zitten. Terwijl dat niets anders is dan het plakken van een etiket op een verschijnsel. Tegen alloctonen zeggen we dat ze Nederlands *moeten* leren, in plaats van het zo aantrekkelijk mogelijk te maken om onze taal te leren. Op die manier wordt er een wettisch gebod gesteld en niet duidelijk gemaakt wat beter zou zijn voor iedereen. Dan moet je dus niet raar opkijken wanneer iemand zoiets weigert.’

Lezen en schrijven doet Renkema nog steeds veel, alleen heeft hij zijn aandacht moeten verdelen. 'Ik zorg er altijd voor een kwartier voor en na mijn colleges beschikbaar te zijn, zodat mijn studenten me mondeling vragen kunnen stellen. Ook heb ik goede spamfilters, maar toch krijg ik nog minimaal tien, vijftien mailtjes per dag. E-mail is handig voor mijn functie als redacteur van een internationaal tijdschrift, want je haalt de bijdragen 's avonds met je tandenborstel in de mond nog even op. Het faxstadium heb ik overgeslagen, maar ik ben altijd een enthousiast gebruiker geweest van de nieuwe media. Al gebruik ik de mail nog steeds selectief: persoonlijke brieven naar goede vrienden schrijf ik met de vulpen, omdat ik dan een diepere laag kan raken dan met elektronica. Maar om een afspraak met diezelfde vriend te verzetten, stuur ik wel een mailtje. Zoals ik ook al mijn columns, artikelen en boeken op de computer schrijf; ik zou niet anders meer kunnen. Internet gebruik ik vooral voor gerichte zoekacties. Ik ga niet uren zitten surfen, maar zoek bijvoorbeeld de complete teksten van Rilke's *Duineser Elegien* of een couplet uit een cantate van Bach op. Alsof het Net een gigantische encyclopedie is. Maar als ik wil zien hoe laat de trein gaat, pak ik liever even een spoorboekje. En dan is er natuurlijk nog mijn eigen website www.janrenkema.nl, die ik via de faculteit regelmatig bijhoud. Die is ook voor mij heel handig, want ik hoef nu nooit meer een curriculum vitae of achtergrondinformatie over mezelf mee te nemen: die kan ik overal ter wereld zo uitprinten.'

Columns en opinie

Een en ander gaat wel ten koste van het drukwerk, erkent hij: 'Voor weekbladen heb ik de tijd niet en in onze twee kranten lees ik hooguit een halfuur per dag. Ik beperk me tot de columns en de opinies, want het nieuws krijg ik toch wel binnen; dat scheelt veel pseudo-informatie. Ik voel me prettiger bij meer diepgang dan bij grasduinen in feitjes. Ook mijn omgang met boeken is veranderd. Ik koester de mooiste herinneringen aan mijn literatuurtentamen: honderdvijftig romans en dichtbundels lezen, zittend in mijn studentenfauteuil, met mijn pijp, een kop koffie of 's avonds een biertje, schitterend! Maar tegenwoordig lees ik alleen nog romans als me die worden aanbevolen, zoals de boeken van Sandro Marai of John Coetzee, of het prachtige *Schaduwland* van P.F. Thomèse. Mede door tijdgebrek – ik moet veel vakliteratuur bijhouden – ben ik me steeds meer gaan beperken tot poëzie. En dan liefst van het eeuwige soort, zoals Homerus en Dante, in veel verschillende edities. Misschien eindig ik wel met alleen Homerus. Ha!'

Reisleider

Bijna verlegen laat Renkema zijn 'Mooiezinnenschriftje' zien, waarin hij de fraaiste vondsten noteert die hij aantreft bij zijn lectuur. Hij kijkt er peinzend naar. 'Zelf voel ik de behoefte om veel te schrijven. Of ik daardoor een soort zendeling ben? Meer een reisleider, die zegt: kijk eens hoe mooi het hier is, en doe die zonnebril af, dan ziet u het beter. Ik ben dus geen opticien, maar iemand die anderen beter wil leren kijken. De boodschap die ik zelf wil overdragen is eigenlijk mijn eigen verwondering over de werking van communicatie. Of dat nu met wetenschap, inzicht of geloof te maken heeft, dat doet er in feite niet toe. In die zin ben ik wel een zendeling, want dat is mijn levensdoel.'

